

ANALIZA PRESUDE ZA KLEVETU KANTONALNOG SUDA U ŠIROKOM BRIJEGU

**LAGER d.o.o. POSUŠJE
PROTIV CIN-a**

**Autor analize:
Sevima Sali-Terzić**

ANALIZA PRESUDE ZA KLEVETU
KANTONALNOG SUDA U ŠIROKOM BRIJEGU
LAGER d.o.o. POSUŠJE PROTIV CIN-a

Uvod

Presudom Općinskog suda u Širokom Brijegu od 29.5.2025. godine obavezani su tuženi: Centar za istraživačko novinarstvo (CIN), Aladin Abdagić („urednik“) i Renata Radić-Dragić (novinarka) da tužitelju LAGER d.o.o. Posušje („tuženi“) solidarno isplate 1.000,00 KM sa zakonskim zateznim kamatama na ime naknade štete zbog učinjene klevete. Osim toga, Općinski sud je tužene obavezao da nakon pravosnažnosti te presude objave uvod i izreku presude na portalu, na istom mjestu na kojem su objavljeni sporni tekstovi za koje je sud ocijenio da su klevetnički, kao i da CIN „ukloni članke objavljene na web portalu www.cin.ba“. Ova presuda je potvrđena presudom Kantonalnog suda u Širokom Brijegu od 20.11.2025. godin

Predmet ove analize su procesna i materijalna pitanja u vezi sa ovim predmetom koja izazivaju zabrinutost zbog sudske prakse koja se tiče ocjene da li se radi o kleveti, te drastičnim sankcijama koje se medijima izriču i koje mogu stvoriti „odvraćajući efekat“ za istraživačko novinarstvo.

Sporni tekstovi

CIN je 31. marta i 5. aprila 2021. godine objavio na svom portalu dva teksta pod naslovom „Lagerovanje koncesija“ i „Lagerova roba s greškom“.¹ Tekstovi su se odnosili na poslovanje tužitelja

Prvi tekst

Prvi tekst razotkriva način na koji je tužitelj, u vlasništvu M.B., tokom više godina dobijala koncesije za eksploataciju vrijednih mineralnih resursa u Bosni i Hercegovini uz, kako je navedeno, „pogodovanje institucija vlasti“, uprkos neispunjavanju ugovornih obaveza i brojnim nepravilnostima. Ističe se da je tužitelj dobio dugoročne koncesije za eksploataciju bijelog kamena u Posušju, uglja u Sanskom Mostu te dozvole za izgradnju vjetroelektrane u Tomislavgradu, uz planirane milione maraka godišnje zarade. Međutim, kako je navedeno u tekstu, dokumentacija pokazuje da firma nije realizirala većinu najavljenih investicija, da je eksploatacija na pojedinim lokacijama izostala ili bila minimalna, te da koncesione naknade nisu plaćane u punom iznosu. Umjesto oko milion KM, u budžete je uplaćena tek polovina tog iznosa.

Osim toga, na osnovu dokumentacije koju je CIN imao, navedeno je da su u Zapadnohercegovačkom i Unsko-sanskom kantonu vlasti tužitelju odobravale odgode plaćanja

¹ Iako je CIN zbog naloga suda morao ukloniti tekstove sa svog portala, oni su u cijelosti dostupni na drugim portalima koji su ih prenijeli i to prvi tekst [ovdje](#), a drugi [ovdje](#).

i umanjenje koncesionih naknada, čak i kada su kantonalna pravobranilaštva upozoravala da su izmjene ugovora nezakonite i štetne po javni interes. U pojedinim slučajevima tužitelj je dobio koncesije iako nije imala potrebne dozvole, a zabilježen je i nelegalan iskop kamena uprkos inspekcijskim zabranama. U tekstu je posebno istaknut slučaj Sanskog Mosta, gdje je Vlada USK izmijenila način obračuna koncesione naknade neposredno prije potpisivanja ugovora, značajno u korist tužitelja, ignorišući negativno mišljenje kantonalnog pravobranioca i bez nove javne procedure. Time je, kako je u tekstu navedeno, privatnoj firmi data prednost nad postojećim rudnikom i omogućeni povoljniji uslovi eksploatacije ogromnih rezervi uglja.

Tekst također ukazuje na širi regionalni kontekst poslovanja vlasnika tužitelja, uključujući istragu u Hrvatskoj u vezi s vjetroelektranom, te na obrazac u kojem se politička podrška, slaba kontrola i ignorisanje upozorenja institucija koriste za sticanje višemilionske koristi uz ograničenu realizaciju preuzetih obaveza.

U cjelini, sporni članak je problematizirao odgovornost vlasti, zakonitost dodjele koncesija i zaštitu javnog interesa u upravljanju prirodnim resursima, ukazujući na sistemske slabosti koje omogućavaju privilegiran položaj pojedinih privatnih aktera.

Drugi tekst

U drugom spornom tekstu, CIN se bavio navodima o tužiteljevom sumnjivom poslovanju, posebno u vezi s prodajom građevinskih mašina koje su kupcima predstavljane kao nove, a isporučivane kao prepravljene ili sastavljene od starijih dijelova.

Centralni primjer je slučaj privrednika A.Z. iz Gornjeg Vakufa, koji je 2015. godine od tužitelja kupio drobilicu kamena vrijednu gotovo 800.000 KM. Iako je platio novu mašinu, isporučena mu je drobilica sastavljena od starijih dijelova, koja se ubrzo počela kvariti. Zbog čestih kvarova bio je primoran otkazivati ugovorene poslove, dok su mu obaveze po lizingu ostale. Nakon što je putem Uprave za indirektno oporezivanje saznao da je mašina uvezena još 2011. godine, pokrenuo je sudski spor i zatražio odštetu. U tekstu je navedeno da je ovaj postupak u vrijeme objavljivanja još bio u toku pred nadležnim sudom.

U tekstu su predstavljeni suprotstavljeni stavovi strana u postupku izneseni u parničnom postupku po tužbi A.Z.: tužitelj je otvrdi da su kvarovi posljedica nepravilnog korištenja i da je uobičajeno da se mašine sklapaju od ranije proizvedenih, ali nekorištenih dijelova, dok je sudski vještak, kojeg je sud angažovao, naveo, između ostalog, da drobilica nije bila nova, da dijelovi nisu imali potrebne certifikate i da su kvarovi rezultat lošeg stanja ugrađenih komponenti. Procijenjena šteta po firmu u vlasništvu A.Z., prema nalazu sudskog vještaka, iznosi gotovo 19 miliona KM.

U tekstu je također navedeno da Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog kantona vodi istragu i o drugim tužiteljevim poslovima, uključujući prodaju bagera Rudniku mrkog uglja „Đurđevik“, zbog sumnje da su na mašini zamijenjeni ključni dijelovi u odnosu na originalnu specifikaciju proizvođača. Također, na osnovu dokumentacije koju je CIN pribavio, navedeni su pokušaji prodaje neodgovarajućih ili tehnički netačno predstavljenih mašina „Elektroprivredi BiH“, zbog čega su pojedini tenderi poništeni, što je u tekstu stavljeno pod podnaslov „Neuspjeli pokušaji podvale“. Navedeno je i da je prije godinu dana ranije Rudnik uglja „Kreka“ odbio

preuzeti i platiti čistače traka u vrijednosti od 1,7 miliona KM jer ih tužitelja nije isporučio u skladu sa tenderskim zahtjevima niti je dostavio tehničku dokumentaciju. CIN je naveo i da se o tome vodi spor pred nadležnim općinskim sudom, ali da je prekinut dok se ne okonča navedena istraga Tužilaštva Tuzlanskog kantona.

U tekstu se ističe i da u „Elektroprivredi“ nisu htjeli razgovarati o ovoj temi, dok su u Tužilaštvu TK potvrdili da zbog prodaje i pokušaja prodaje mašina vode istragu protiv vlasnika tužitelja i jednog od direktora firme zbog sumnje da su zloupotrijebili položaj i krivotvorili službene dokumente, ali da tužilačka odluka još nije donesena.

U suštini, drugi sporni tekst problematizira tužiteljevu poslovnu praksu kroz više konkretnih primjera, oslanjajući se na izjave oštećenih kupaca, sudskih vještaka, dokumentaciju javnih nabavki i podatke iz tužilačkih istraga, uz napomenu da sudski i tužilački postupci u vrijeme objave teksta još nisu bili okončani.

Postupak za naknadu štete zbog klevete i presude

Tužba

U tužbi koju je podnio tužitelj kao pravno lice navedeno je da su tuženi, objavljivanjem dva istraživačka teksta povrijedili njegov ugled, iznoseći neistinite, nepotpune i tendenciozno interpretirane informacije, čime su kod šire javnosti stvorili pogrešnu sliku o načinu poslovanja tužitelja. Tužitelj je naglasio da se kleveta ne ogleda samo u pojedinačnim tvrdnjama, već u ukupnom narativu tekstova, koji ga – prema njegovom shvatanju – prikazuju kao firmu koja sistematski obmanjuje poslovne partnere i institucije vlasti, posluje protivno zakonu i uživa nedopuštenu institucionalnu zaštitu.

U odnosu na prvi sporni tekst, koji se bavi koncesijama za eksploataciju mineralnih sirovina i odnosom vlasti prema tužitelju, tvrdio je da je kleveta sadržana u:

- insinuacijama da su institucije vlasti pogodovala tužitelju prilikom dodjele koncesija,
- navodima da je dobijao ugovore iako nije ispunjavao zakonske ili ugovorne obaveze, i
- tvrdnjama o neplaćanju ili umanjivanju koncesionih naknada, uz sugestiju da se radi o privilegovanom položaju, povezivanjem tužitelja sa širim kontekstom političkog uticaja, institucionalne zaštite i selektivne primjene zakona.

Tužitelj je naročito naglasio da tekst ne pravi jasnu razliku između njegovih poslovnih odluka i postupanja nadležnih organa, te da čitaocu ostavlja utisak kako je on aktivni učesnik u nezakonitim radnjama, iako za to ne postoji pravosnažna sudska ili upravna odluka. Prema tužbi, sporno je i to što se u tekstu koriste izjave pojedinih službenika i inspektora, kao i podaci iz postupaka koji nisu pravosnažno okončani, čime se, kako tužitelj tvrdi, narušava pretpostavka zakonitog poslovanja i stvara trajna stigma u javnosti.

U odnosu na drugi sporni tekst, u kojem se problematizira prodaja drobilica i bagera, tužitelj je kao sporne posebno istakao sljedeće elemente:

- tvrdnje da je tužitelj kupcima isporučivao prepravljene ili stare mašine umjesto novih,

- navode da je u konkretnim slučajevima došlo do zamjene dijelova, uključujući motor, bez znanja kupaca,
- povezivanje poslovanja tužitelja sa istragama tužilaštava, uz sugestiju da postoji osnovana sumnja na nezakonite radnje, i
- tvrdnje da je tužitelj pokušavao prodati neodgovarajuće mašine javnim preduzećima, uz prepravljanje kataloga i tehničke dokumentacije.

Tužitelj je smatrao da su ovi navodi izneseni kao činjenične tvrdnje, a ne kao vrijednosni sudovi, te da novinari nisu dokazali njihovu istinitost pravosnažnim sudskim odlukama. Posebno je isticao da se u tekstu previđa njegova odbrana, kao i da se tehnički sporovi i ugovorni nesporazumi pogrešno predstavljaju kao namjerna obmana ili prevara, odnosno „podvala“. Prema tužbi, ovakav način izvještavanja doveo je do ozbiljnog narušavanja ugleda firme kod postojećih i potencijalnih poslovnih partnera, stvarajući dojam da se radi o nepouzdanom i nepoštenom dobavljaču.

Kao zajednički element oba sporna teksta, tužitelj je isticao da su objavljeni u formi istraživačkog novinarstva, ali bez, po njegovom mišljenju, dovoljne provjere činjenica i bez uravnoteženog prikaza svih relevantnih okolnosti. Smatrao je da su tekstovi pisani na način koji sugerira krivicu, a ne postavlja pitanja, te da se time prelazi granica dozvoljene kritike. Zbog svega navedenog, tužitelj je tvrdio da mu je nanesena nematerijalna šteta u vidu povrede ugleda i dobrog imena, te da su sporne objave imale negativan odjek u javnosti, nezavisno od toga što se radi o pravnom licu, pa je zatražio naknadu nematerijalne štete zbog povrede ugleda, objavu presude i uklanjanje spornih tekstova sa portala www.cin.ba.

Presude

Presuda od 1.12.2023. godine

Prva odluka u ovom predmetu je donesena 1.12.2023. godine kada je u cijelosti usvojen tužbeni zahtjev. Međutim, rješenjem Kantonalnog suda od 12. 3. 2025. godine, žalba tuženih je u cijelosti usvojena, prvostepena presuda ukinuta i predmet je vraćen prvostepenom sudu na ponovnu glavnu raspravu pred drugim sudijom. Zanimljivost u vezi sa ovom prvostepenom presudom je to što je Kantonalni sud ocijenio da prvostepeni sud nije cijenio sve dokaze savjesno i brižljivo zbog čega je počinjena bitna povreda parničnog postupka. Osim toga, Kantonalni sud je naveo da obrazloženje prvostepene presude sadrži navode koji „nisu predmet tužbenog zahtjeva niti se u spornim tekstovima spominju takvi navodi“, zbog čega je zaključeno da je obrazloženje nerazumljivo i nejasno, te da je time povrijeđeno pravo na obrazloženu odluku i pravičan postupak.

Drugim riječima, sutkinja Radmila Mandić koja je donijela prvostepenu presudu je, kako je to tuženi u žalbi protiv te presude naveo, preuzela dio obrazloženja iz druge presude Općinskog suda u kojem je sudila sutkinja istog suda, Snježana Parlain, protiv drugog tuženog zbog klevete. Zbog ovakvog propusta, protiv sutkinje Mandić je vođen disciplinski postupak koji je okončan tako što je sankcionisanja smanjenjem plaće od 10% u naredna četiri mjeseca. Da li je ovakva sankcija za ovakvu vrstu disciplinskog prekršaja i ovakvo

ponašanje sudije odgovarajuća i kakvu poruku šalje, nije predmet ove analize, ali svakako ukazuje preko kakvih sudijskih propusta se prelazi blagim sankcijama iako je povjerenje u pravosuđe, kako to brojne domaće i međunarodne analize pokazuju, značajno narušeno.

Presuda nakon ponovnog postupka

U ponovnom postupku, sud je usvojio tužbeni zahtjev pravnog lica zbog klevete, utvrdivši da su dva sporna istraživačka teksta povrijedila tužiteljev ugled. Sud je zaključio da sporni navodi predstavljaju klevetničke činjenične tvrdnje, a ne dopuštene vrijednosne sudove, te da su izneseni bez dovoljno pouzdane činjenične osnove. Na osnovu takvog zaključka, sud je naložio tuženom da tužitelju isplati iznos od 1.000 KM na ime naknade nematerijalne štete, da o svom trošku objavi presudu, te da ukloni sporni tekst sa svoje internet stranice. Sud je pri tome pošao od stava da pravno lice ima pravo na zaštitu ugleda jednako kao i fizičko lice, te da povreda tog ugleda može opravdati dosudu nematerijalne štete u satisfakcijskoj funkciji.

U obrazloženju presude sud naglašava da objavljeni tekstovi dovode tužitelja u vezu sa nepoštenim poslovnim praksama, nezakonitim pogodovanjem od strane institucija vlasti i obmanjivanjem poslovnih partnera, čime se, prema ocjeni suda, narušava njegov ugled u očima javnosti. Posebno se ističe da su navodi izneseni bez jasnog ograđivanja tuženih da se radi o sumnjama ili nedovršenim postupcima, te da prosječan čitalac može steći utisak o tužiteljevom nezakonitom i neetičkom poslovanju.

Međutim, upravo na tom mjestu započinje niz pitanja u pogledu usklađenosti ovakvog pristupa sa standardima slobode izražavanja kako ih tumači Evropski sud za ljudska prava.

Analiza

Da li se uopšte radi o kleveti?

Prvo i ključno pitanje koje treba razmotriti i od kojeg zavisi čitava daljnja analiza je da li je sud uopšte pravilno kvalifikovao sporni sadržaj kao klevetu.

Sud je polazio od pretpostavke da objavljeni tekstovi sadrže tvrdnje koje su podobne da naruše ugled tužitelja, te da su te tvrdnje predstavljene kao činjenične i nedovoljno utemeljene. Međutim, iz samog obrazloženja presude proizlazi da sud nije dovoljno pažljivo razgraničio nekoliko bitnih kategorija: činjenične tvrdnje, vrijednosne sudove, prenošenje izjava trećih lica i izvještavanje o postupcima i sumnjama.

Ovo razgraničenje je, međutim, presudno. Evropski sud za ljudska prava („ESLJP“) u presudi *Lingens protiv Austrije* je još 1986. godine postavio jasnu liniju između činjenica, koje se mogu dokazivati, i vrijednosnih sudova, koji ne podliježu istom standardu dokazivanja (presuda od 8.7.1986., predst.br. 9815/82 tačka 46). Općinski sud, međutim, u svojoj presudi većinu spornih dijelova teksta kvalifikuje kao „činjenične tvrdnje“, iako se u velikoj mjeri radi o opisima sumnji, citiranju izjava nadležnih tijela i prenošenju informacija iz tekućih postupaka.

Iz presude je vidljivo da se sud oslanja na kriterij da su navodi „štetni po ugled“ tužitelja i da stvaraju negativnu sliku o njegovom poslovanju. Međutim, to samo po sebi ne znači da je ispunjen pravni standard klevete. Ključna pitanja koja sud nije dovoljno razmotrio jesu:

- Da li su novinari iznosili vlastite tvrdnje o krivici tužitelja, ili su prenosili informacije o sumnjama i postupcima koji su već postojali u javnom prostoru?
- Da li su tekstovi jasno naznačavali da se radi o istragama, sporovima i navodima trećih lica, a ne o utvrđenim činjenicama?
- Da li su vrijednosni sudovi imali dovoljnu činjeničnu osnovu u dokumentima i izjavama na koje su se novinari pozivali?

Evropski sud je u presudi *Thorgeir Thorgeirson protiv Islanda* naglasio da novinari imaju pravo izvještavati o sumnjama i kritikama u javnom interesu, čak i kada ne mogu dokazati svaku pojedinu tvrdnju, ukoliko postoji razumna činjenična osnova (presuda od 25.6.1992., predst. br. 13778/88, tačka 63-65.). Sud je posebno upozorio da bi suviše strogo shvatanje klevete moglo onemogućiti medijima da obavljaju svoju funkciju čuvara javnog interesa (*public watchdog*).

U konkretnom slučaju, Općinski sud prihvata da su novinari koristili službene dokumente, izjave inspektora, pravobranilaca i druge izvore. Ipak, umjesto da ispita da li je takav materijal bio dovoljan za objavljivanje kritičkog teksta, sud se fokusira na to što postupci na koje se novinari pozivaju nisu bili pravosnažno okončani. Time se uvodi kriterij prema kojem se izvještavanje o nerazriješenim pitanjima praktično smatra klevetom, što je u suprotnosti sa suštinom slobode medija.

Osim toga, Općinski sud ne razmatra dovoljno da li je sporni sadržaj bio predstavljen kao mišljenje ili interpretacija zasnovana na dostupnim informacijama. ESLJP je u presudi *Jerusalem protiv Austrije* naglasio da i oštre i provokativne ocjene mogu biti zaštićene kao vrijednosni sudovi, ukoliko imaju uporište u činjeničnom kontekstu (presuda od 27.2.2001., predst. br. 26958/95, tačka 43.). U analiziranoj presudi, međutim, sud gotovo automatski tretira negativne ocjene o poslovanju tužitelja kao klevetničke činjenice, bez detaljne analize njihovog stvarnog karaktera. Sve ovo ukazuje da je temeljna premisa presude – da objavljeni tekstovi predstavljaju klevetu – prihvaćena bez dovoljno rigorozne analize bilo Općinskog bilo Kantonalnog suda.

Takav pristup ima dalekosežne posljedice. Ako se svako kritičko izvještavanje o poslovanju pravnih lica, naročito onih koja su u tijesnoj vezi s javnim institucijama, tretira kao potencijalna kleveta, bez detaljnog ispitivanja prirode navoda i njihovog konteksta, granice slobode izražavanja se značajno sužavaju.

Zbog toga se čini da sud u ovom predmetu nije dovoljno pažljivo primijenio konvencijske kriterije za razlikovanje klevete od legitimne novinarske kritike. Prije nego što je prešao na razmatranje sankcija, sud je trebao detaljnije ispitati da li sporni sadržaj uopšte ispunjava materijalne elemente klevete u svjetlu prakse ESLJP. Izostanak takve analize predstavlja temeljni nedostatak presude i polaznu tačku za svaku ozbiljnu kritičku ocjenu njenog uticaja

na slobodu medija. Još je problematičnije to što je Kantonalni sud takvu ocjenu Općinskog suda prihvatio u cijelosti ne upuštajući se u detaljniju analizu ovog pravnog pitanja.

Ugled pravnog lica u praksi Evropskog suda za ljudska prava

Kada je u pitanju član 10. Evropske konvencije, Evropski sud za ljudska prava („ESLJP“) potvrđuje da strane ugovornice uživaju određeno polje slobodne procjene kod odlučivanja kako će ograničiti slobodu izražavanja, na osnovu faktora kao što su njihova kultura, historija, ili pravni sistem. Svoju ulogu u razmatranju nacionalnih ograničenja slobode izražavanja ESLJP je opisao na sljedeći način:

Države ugovornice imaju određeno polje slobodne procjene kod utvrđivanja da li postoji potreba [za ograničavanjem slobode izražavanja], ali ona ide ruku pod ruku s evropskim nadzorom, obuhvatajući i zakonodavstvo i odluke kojim se to zakonodavstvo provodi, uključujući i one koje je donio neovisni sud. Sud je, stoga, ovlašten da donese konačnu odluku o tome da li je ‘ograničenje’ pomirljivo sa slobodom izražavanja, koja je zajamčena članom 10.

Kod provođenja svojih nadzornih ovlaštenja, zadatak Suda nije da preuzima ulogu domaćih nadležnih tijela već da preispituje, temeljem člana 10, odluke koje su ta tijela donijela u skladu sa svojim ovlaštenjima ... U tom smislu, Sud se mora uvjeriti da su domaća tijela primijenila standarde koji su u skladu sa načelima sadržanim u članu 10 i, povrh toga, da su se pri tome oslanjali na prihvatljivu procjenu relevantnih činjenica. (ESLJP, *Hertel protiv Švicarske*, presuda od 25.8.1998. godine, predst.br. 25181/94, tačka 46.)

Drugim riječima, ESLJP će se ograničiti na ispitivanje da li su domaća tijela osigurala djelotvorno pravo na slobodu izražavanja ili ne. Shodno tome, neće se upuštati u tumačenje domaćeg zakona ili ocjenjivanje načina kako je isti primjenjen, osim u granicama neophodnim za ocjenu člana 10.

Iz ovoga proizlazi da je praksa ESLJP obavezujuća za domaće sudove, ne samo kada ispituju eventualno kršenje prava iz člana 10. Evropske konvencije, već i drugih garantovanih prava. Naime, prema članu II/2. Ustava Bosne i Hercegovine, prava koja su garantovana Evropskom konvencijom i njenim protokolima direktno se primjenjuju u Bosni i Hercegovini i „imaju prioritet nad svim ostalim zakonima“, dok je članom II/6. Ustava propisano da „svi sudovi, ustanove, organi vlasti, te organi kojima posredno rukovode entiteti ili koji djeluju unutar entiteta podvrgnuti su, odnosno primjenjuju ljudska prava i osnovne slobode na koje je ukazano u stavu 2.“ (naglasak dodan). Ovo podrazumijeva obavezu, između ostalih, sudova u BiH da Evropsku konvenciju primjenjuju u skladu sa praksom ESLJP, a ne prema vlastitom nahođenju.

U vezi sa pitanjem ugleda pravnih lica, praksa ESLJP ne spori da pravna lica imaju pravo na zaštitu reputacije i da država mora osigurati mehanizme putem kojih kompanije mogu reagovati na navode koji mogu štetiti njihovom poslovanju. Međutim, ESLJP dosljedno pravi jasnu razliku između ugleda fizičkog lica, koja je povezana s njegovim dostojanstvom i moralnim integritetom, i reputacije pravnog lica koja ima prvenstveno komercijalni karakter.

U predmetu *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Mađarske* (presuda od 2.2.2016. godine, predst.br. 22947/13, tačka 66., dalje „presuda *MTE i Index*“) ESLJP detaljno navodi praksu u kojoj je ovo dosljedno isticao:

Sud je ranije utvrdio da pravna lica ne mogu tvrditi da su žrtve povrede prava ličnosti, čiji nosioci mogu biti isključivo fizička lica (vidi *Sdružení Jihočeské Matky protiv Češke Republike* (odluka), br. 19101/03, 10. juli 2006). **Postoji razlika između komercijalnih reputacijskih interesa kompanije i reputacije pojedinca u vezi s njegovim društvenim statusom.** Dok potonja može imati posljedice po ljudsko dostojanstvo, za Sud interesi komercijalne reputacije lišeni su tog moralnog aspekta (vidi *Uj protiv Mađarske*, br. 23954/10, § 22, 19. juli 2011). Nadalje, Sud ponavlja da postoji interes u zaštiti komercijalnog uspjeha i održivosti kompanija, radi koristi dioničara i zaposlenih, ali i šireg ekonomskog dobra. Država stoga uživa marginu procjene u pogledu sredstava koja domaće pravo stavlja na raspolaganje kako bi se kompaniji omogućilo da ospori istinitost i ograniči štetu od navoda koji prijetе njenoj reputaciji (vidi *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 68416/01, § 94, ECHR 2005-II; *Kuliš i Różycki protiv Poljske*, br. 27209/03, § 35, ECHR 2009; *naglasak dodan*).

ESLJP isti stav ponavlja i u presudi *Uj protiv Mađarske*, pa opet ističe da, iako postoji legitiman interes u zaštiti komercijalnog uspjeha i održivosti kompanija, reputacijski interes pravnih lica „nema onu moralnu dimenziju koja je prisutna kod pojedinaca“ jer se u takvim slučajevima „radi o zaštiti ekonomskih interesa, a ne o zaštiti ličnog dostojanstva ili časti (ESLJP, *Uj protiv Mađarske*, presuda od 19.10.2011. godine, predst. br. 23954/10, tačka 22.).

Ovaj stav ima važne posljedice. Ako je ugled pravnog lica u konvencijskom smislu povezan sa njegovom tržišnom pozicijom i poslovnom održivošću, tada se i sudska zaštita mora kretati u tom okviru. To podrazumijeva potrebu da se ispita da li su sporni objavljeni tekstovi imali stvarne ili barem realno predvidive negativne posljedice po tužiteljevo poslovanje, a ne da se povreda ugleda pretpostavlja sama po sebi.

Međutim, u presudi koja je predmet analize Općinski sud ne ulazi u takvo ispitivanje. Naime, sud nije utvrđivao da li je tužitelj pretrpio mjerljivu ekonomsku štetu, niti da li su objavljeni tekstovi doveli do gubitka poslova, partnera ili tržišne pozicije, niti je tužitelj na te eventualne okolnosti predložio i izvodio dokaze. Umjesto toga, sud je prihvatio koncept povrede ugleda u apstraktnom smislu, što u suštini znači izjednačavanje ugleda pravnog i fizičkog lica – pristup koji nije u skladu s praksom ESLJP-a i koji je vrlo problematičan za sudska praksu o pitanju naknade štete zbog klevete u odnosu na pravno lice.

Ovdje treba ukazati da je ovakav problematičan stav zauzeo i Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Naime, u obrazloženju odluke broj AP-768/16 je navedeno sljedeće:

Ustavni sud zapaža da je pravo na naknadu nematerijalne štete pravnom licu Evropski sud razmatrao u predmetu *Sedingoll S. A. protiv Portugala* (vidi Evropski sud, presuda od 6. aprila 1997 godine, aplikacija broj 35382/97). Razmatrajući to pitanje u citiranom predmetu Evropski sud je, pozivajući se na sopstvenu praksu zaključio da se pravnom licu može dosuditi naknada nematerijalne štete, ali da se uvijek moraju cijeliti sve okolnosti konkretnog slučaja. (vidi, Ustavni sud, odluka AP-768/16 od 6.6.2018. godine, tačka 52).

Problem sa ovakvim stavom je najprije u tome što se Ustavni sud poziva na nepostojeću odluku Evropskog suda. Naime, provjerom na stranici sudske prakse ESLJP (HUDOC) može se utvrditi da se ne može pronaći predmet pod nazivom *Sedingoll S. A. protiv Portugala*, a da se pod navedenim brojem aplikacije nalazi odluka u predmetu *Comingersoll S.A. protiv Portugala*

od 6. aprila 2000. godine, koji se ne odnosi na klevetu već na dužinu izvršnog postupka. Naknada nematerijalne štete u tom predmetu je razmatrana prema članu 41. Evropske konvencije prema kojem oštećena strana ima pravo na naknadu nematerijalne štete kada ESLJP utvrdi da je „došlo do povrede Konvencije ili njenih Protokola“ i „ukoliko je to potrebno“. Ustavni sud je u odluci dalje ukazao da je „Evropski sud u citiranom predmetu, razmotrivši sve okolnosti konkretnog slučaja, podnosiocu zahtjeva, firmi, zbog kršenja prava zajamčenih Evropskom konvencijom dosudio naknadu nematerijalne štete“, što je tačno. Međutim, propušteno je ukazati da je prilikom odlučivanja o tom zahtjevu ESLJP naglasio da iako pravna lica ne mogu trpjeti „duševnu bol“ kao fizička lica, ona ipak mogu pretrpjeti nematerijalnu štetu „u obliku povrede ugleda, otežanog poslovanja, gubitka povjerenja klijenata ili narušavanja korporativnog identiteta.“ ESLJP je time proširio primjenu člana 41. EKLJP i na pravna lica, ali u specifičnom smislu – nematerijalna šteta za kompanije se ne odnosi na dostojanstvo ili emocionalnu patnju, već na poslovnu reputaciju i poslovne poteškoće, gubitak povjerenja klijenata i sl. (*idem*, tač. 34-35 presude). U navedenom slučaju, ESLJP je naveo da:

... činjenica da su osporeni postupci trajali duže od razumnog roka morala je prouzrokovati društvu Comingersoll S.A., njegovim direktorima i dioničarima znatne neugodnosti i produženu neizvjesnost, pa makar i u vođenju svakodnevnih poslova društva. Podnosilac zahtjeva je, posebno, bio lišen mogućnosti da ranije ostvari svoju tražbinu – tražbinu koja je, podsjetimo, bila likvidna jer se zasnivala na mjenicama – a ona je i danas neizmirena. U tom pogledu, opravdano je smatrati da je podnosilac zahtjeva ostavljen u stanju neizvjesnosti koje je opravdavalo dosuđivanje naknade. (*idem*, tačka 36.)

Nema razloga da se stavovi ESLJP o mogućnosti naknade nematerijalne štete pravnom licu za kršenje ljudskih prava analogno primjene i na naknadu nematerijalne štete zbog klevete, ali to se ne može učiniti proizvoljno, bez utvrđivanja da li je kleveta tom pravnom licu prouzrokovala poslovne poteškoće, otkazivanje ugovora, gubitak klijenata i sl. kako to zahtijeva praksa ESLJP. U tom smislu, stav iz navedene odluke Ustavnog suda može navesti na krivo tumačenje ovog pitanja jer nije dosljedno obrađen.

U konkretnom slučaju, prvostepeni sud je samo jednom rečenicom, odnosno citiranjem člana 4. stav 1. tačka d) Zakona o zaštiti od klevete FBiH, prema kojem kleveta podrazumijeva radnja „nanošenja štete ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili pronošenjem izražavanja neistinitih činjenica identifikovanjem tog fizičkog ili pravnog lica trećem licu.“, bez daljnjeg obrazlaganja ovog stava. Međutim, kako je već rečeno, tužitelj nije predložio dokaze o tome da mu je zbog spornih tekstova došlo do pada poslovnog ugleda, otkazivanja ugovora, gubitka klijenata i sl. niti je sud tome posvetio bilo kakvu pažnju. Sama činjenica da zakon propisuje da i pravno lice ima pravo na naknadu nematerijalne štete u slučaju klevete, nije dovoljna da sud takvu štetu dosudi ne primjenjujući standarde ESLJP u vezi s tim pitanjem. Stoga je nejasno zbog čega je i Kantonalni sud, odlučujući o žalbi, na isti način odbio žalbene prigovore tuženih u odnosu na ovo pitanje, pozivajući se isključivo na zakonsku odredbu, bez uzimanja u obzir relevantnih standarda ESLJP, što je ustavna obaveza svih sudova.

Istraživačko novinarstvo i javni interes

Sljedeći problem u presudi koja je predmet ove analize predstavlja način na koji sud vrednuje kontekst u kojem su tekstovi objavljeni. Evropski sud je u nizu presuda naglasio da se sloboda izražavanja odnosi ne samo na „informacije“ koje su prihvaćene ili neutralne, nego i na one

koje „vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju. To su zahtjevi pluralizma, tolerancije i širokougumnosti bez kojih nema 'demokratskog društva'. Ovo između ostalog znači da “ (*op.cit.* presuda *Hertel*, tačka 46.), što je potvrda prakse koju je sud izgradio u nizu ranijih odluka koje se tiču člana 10. Evropske konvencije (vidi, *Handyside protiv UK*, presuda od 7.12.1976, predst. br. 5493/72, tačka 49., *op. cit.* presuda *Lingens*, tačka 41. i *Jersild protiv Danske*, presuda od 23.9.1994., predst.br. 15890/89, tačka 37.). Ovaj princip posebno dobija na težini kada se radi o pitanjima od javnog interesa.

U predmetima *Steel i Morris* (*op. cit.* tačka 90.) i *MTE i Index* (*op. cit.* tačka 55.), ESLJP je naglasio da je uloga medija da informišu javnost o pitanjima od društvenog značaja, uključujući poslovne prakse kompanija koje imaju snažan ekonomski ili institucionalni uticaj. U tom kontekstu, ESLJP priznaje novinarima pravo na određeni stepen pretjerivanja, pa čak i provokacije, pod uslovom da postoji dovoljna činjenična osnova za iznesene tvrdnje.

U konkretnom slučaju, tekstovi se bave eksploatacijom prirodnih resursa, koncesijama, odnosom privatnog kapitala i javne vlasti, kao i poslovima sa javnim preduzećima. Riječ je, nesumnjivo, o temama koje se nalaze u samom središtu javnog interesa. Ipak, Općinski sud u svojoj odluci ne daje stvarnu težinu tom kontekstu iako priznaje da se radi o pitanju od javnog interesa, već fokus stavlja gotovo isključivo na zaštitu ugleda tužitelja, a ni Kantonalni sud u drugostepenoj presudi ne ulazi u to pitanje. Ovo pitanje je važno za ocjenu proporcionalnosti odnosno za ocjenu kojem pravu treba dati prednost – pravu iz člana 10. ili pravu na komercijalni ugled pravnog lica (tužitelja), kršenje kojeg ničim nije dokazano.

Profesionalno ponašanje novinara u svjetlu sudskih utvrđenja i izvedenih dokaza

Posebno osjetljivo pitanje u ovom predmetu odnosi se na način na koji je sud vrednovao profesionalno ponašanje novinara, i to imajući u vidu dokaze izvedene tokom postupka. Iako sud u činjeničnom dijelu presude prihvata iskaze tuženih o tome kako se pripremaju i provjeravaju istraživački tekstovi, ti su iskazi u konačnoj pravnoj ocjeni ostali bez stvarne težine, jer im sud prilikom odmjeravanja proporcionalnosti između zaštite prava na slobodu izražavanja i prava tužitelja na ugled nije posvetio bilo kakvu pažnju.

Iz obrazloženja presude proizlazi da su novinari detaljno opisali unutrašnju proceduru rada: oslanjanje na dokumentaciju, višestruke izvore, provjeru činjenica kroz razgovore sa nadležnim institucijama, kao i uredničku i pravnu kontrolu prije objavljivanja. Sud ne dovodi u pitanje vjerodostojnost tih iskaza, niti utvrđuje da su novinari postupali proizvoljno ili zlonamjerno. Naprotiv, iz prihvatanja i poklanjanja vjere ovim iskazima, jasno je da sud prihvata da je postojao prilično visok nivo profesionalne pažnje.

Međutim, ključni problem nastaje u trenutku kada sud tu profesionalnu pažnju ne prepoznaje kao relevantan pravni kriterij. Umjesto da ocijeni da li su novinari, u okolnostima konkretnog slučaja, postupali razumno i u dobroj vjeri, sud svoju analizu svodi na pitanje da li su sve sporne tvrdnje „dokazane“ u mjeri koja bi isključila odgovornost za klevetu. Time se profesionalno ponašanje novinara implicitno izjednačava sa obavezom dokazivanja kakva je svojstvena sudskom postupku, a ne novinarskom radu.

Takav pristup je u suprotnosti sa ustaljenom praksom Evropskog suda za ljudska prava. Sud u Strazburu dosljedno naglašava da se profesionalna pažnja novinara ne mjeri standardima apsolutne istinitosti, već pitanjem da li su djelovali u skladu s etikom profesije i na osnovu pouzdanih izvora. U presudi *Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* ESLJP ističe da novinari imaju pravo oslanjati se na izvještaje i dokumente nadležnih tijela, čak i kada su oni predmet spora ili kasnije osporeni, pod uslovom da nema indicija o lošoj vjeri (presuda od 20.5.1999., predst.br. 21980/93, tačka 65.).

U ovom predmetu, međutim, činjenicu da su novinari koristili inspeksijske nalaze, koncesione ugovore, sudske spise i izjave zvaničnika Općinski sud tretira kao nedovoljnu uz obrazloženje da se radi o postupcima koji nisu pravosnažno okončani. Time se profesionalna pažnja novinara procjenjuje retroaktivno, iz perspektive kasnijeg sudskog ishoda, a ne prema informacijama i okolnostima koje su im bile dostupne u trenutku objavljivanja. ESLJP je u više navrata upozorio da je takav pristup pogrešan i opasan po slobodu medija. U predmetu *Bédat protiv Švicarske* ESLJP je naglasio da novinari imaju pravo oslanjati se na službene dokumente, ali da se od njih očekuje da postupaju u dobroj vjeri i da informacije prenose tačno i pouzdano, u skladu s etikom novinarstva. ESLJP dodaje da se od novinara ne traži da sami utvrde „potpunu istinu“, već da se oslanjaju na vjerodostojne izvore, što službeni dokumenti jesu. Ako se radi o dokumentima iz sudskog postupka, oni mogu biti korišteni, ali novinar mora jasno naznačiti njihov status (npr. da presuda nije pravosnažna ili da se radi o optužbi). Dakle, ESLJP izričito priznaje legitimnost oslanjanja na službene dokumente i izvještaje nadležnih tijela, čak i kada se ti dokumenti odnose na postupke koji još nisu pravosnažno okončani (ESLJP, presuda od 29.3.2016. godine [Veliko vijeće], predst.br. 56925/08, tač. 50-51.). Time ESLJP potvrđuje da upravo izvještavanje o tekućim postupcima i institucionalnim problemima predstavlja suštinu uloge medija u demokratskom društvu. Postupajući suprotno ovakvim standardima, Općinski sud je u cijelosti zanemario da je uloga istraživačkog novinarstva upravo u tome da otvara pitanja i upozorava na probleme prije nego što oni budu formalno potvrđeni pravosnažnim odlukama.

Posebno je značajno što sud u ovom predmetu ne osporava da su novinari pokušali dobiti stav tužitelja, ali im tu činjenicu ne priznaje kao olakšavajuću okolnost. Iz obrazloženja proizlazi da se tužitelj u pojedinim situacijama nije želio očitovati ili je komunicirao isključivo putem advokata. Evropski sud je, međutim, jasno naveo da se novinarima ne može stavljati na teret činjenica da pogođena strana odbije da sarađuje ili ograniči svoje očitovanje (*op. cit.* presuda *Thorgeir Thorgeirson*, tačka 65).

Konačno, način na koji sud tretira profesionalnu pažnju novinara ima šire implikacije. Iako formalno priznaje da su novinari imali interne procedure provjere i da su se oslanjali na relevantne izvore, sud u suštini poručuje da to nije dovoljno. Time se stvara standard prema kojem ni savjesno, dokumentovano i urednički kontrolisano istraživačko novinarstvo ne uživa stvarnu zaštitu, ukoliko sud naknadno procijeni da su objavljene informacije štetne po ugled pravnog lica.

Implikacije ovakvog pristupa po sudsku praksu u Bosni i Hercegovini su ozbiljne i dugoročno zabrinjavajuće. Ako se dobra vjera novinara, uprkos dokazima o višestrukoj provjeri

informacija, oslanjanju na relevantne izvore i uredničkoj kontroli, u suštini svodi na formalnu okolnost bez stvarnog pravnog učinka, tada se uvodi standard koji je nespojiv sa konvencijskim shvatanjem slobode izražavanja. Sudskom praksom se na taj način faktički uspostavlja režim kvazi-objektivne odgovornosti medija, u kojem se novinari sankcionišu ne zbog neprofesionalnog ili zlonamjernog postupanja, već zbog samog negativnog efekta objavljenih informacija po ugled pravnog lica. Takav pristup ne samo da potkopava institut dobre vjere kao ključni korektiv u sporovima zbog klevete, već stvara i snažan zastrašujući efekat, obeshrabrujući istraživačko novinarstvo i sužavajući prostor za kritičku javnu debatu o pitanjima od nesumnjivog javnog interesa.

Sankcije i zastrašujući efekat

Konačno, posebnu pažnju zaslužuje kumulativni efekat izrečenih mjera, koji se, prema ustaljenoj praksi Evropskog suda za ljudska prava, ne smije posmatrati izolovano niti fragmentarno. Još u presudi *Sunday Times (op.cit., tačka 49.)*, ESLJP je naglasio da svako ograničenje slobode izražavanja mora biti „nužno u demokratskom društvu“, što podrazumijeva ne samo postojanje legitimnog cilja, već i strogu proporcionalnost sredstava koja se koriste. Ovaj standard podrazumijeva obavezu domaćih sudova da sagledaju cjelokupan teret koji se nameće medijima, a ne samo visinu pojedinačne sankcije.

U tom smislu, ESLJP je u presudi *Allée protiv Francuske* dodatno razradio ovaj pristup, naglasivši da se prilikom ocjene proporcionalnosti mora uzeti u obzir širi učinak sankcija na slobodu medija i njihovu ulogu u javnoj raspravi (presuda od 18.1.2024., predst. br. 73193/16, tačke. 76–79). Sud je posebno ukazao da mjere koje formalno mogu djelovati umjereno – poput novčane naknade, obaveze objave presude ili drugih korektivnih mjera – mogu u zbiru proizvesti ozbiljan obeshrabrujući, odnosno „zastrašujući efekat“ (*chilling effect*), jer stvaraju poruku da kritičko izvještavanje o pitanjima od javnog interesa nosi visok i višeslojan rizik.

U tom kontekstu, mjera uklanjanja novinskog teksta zahtijeva naročito strogu analizu. Ona ne utiče samo na konkretni medij, već direktno zadire u pravo javnosti na pristup informacijama i potkopava arhivsku i dokumentarnu funkciju novinarstva. U presudi *Times Newspapers Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1 i 2)*, ESLJP ukazuje da medijski arhivi imaju posebnu vrijednost u demokratskom društvu i da njihovo retroaktivno „čišćenje“ nosi rizik falsifikovanja javne debate i istorijskog zapisa (presuda od 10.3.2009. godine, predst. br. 3002/03 i 23676/03, tačka 45). Brisanje teksta ne utiče samo na sporni sadržaj, već i na integritet medijskog arhiva i kontinuitet javne rasprave. Izostanak obrazloženja o tome zašto se takva mjera smatra nužnom i zašto blaže alternative – poput objave odgovora ili ispravke – nisu bile dovoljne, predstavlja odstupanje od standarda postavljenih u praksi ESLJP, prema kojima je brisanje sadržaja prihvatljivo samo u izuzetnim okolnostima i uz naročito uvjerljivu analizu proporcionalnosti.

U predmetu *Radijska kompanija B92 AD protiv Srbije* ESLJP je utvrdio da su „sankcije koje su domaći sudovi naložili — uključujući uklanjanje članka sa internet portala i obavezu objave same presude u medijima — predstavljale miješanje u slobodu izražavanja koje nije bilo neophodno u demokratskom društvu. ESLJP je posebno istakao da su ove mjere mogle imati zastrašujući (*chilling*) efekat na slobodu medija i da domaći sudovi nisu adekvatno uravnotežili

pravo na slobodu izražavanja sa zaštitom reputacije tužiteljice, s obzirom na to da je B92, prema ocjeni ESLJP, djelovao u dobroj vjeri i kao odgovorni novinar na pitanju od javnog značaja (presuda od 5.9.2023., predst. br. 67369/16, tačka 98.).

U konkretnom slučaju, novčana naknada od 1.000 KM koju je tuženima nametnuo Općinski i potvrdio Kantonalni sud, ne može se posmatrati kao zanemariva sama po sebi, naročito imajući u vidu da se radi o sankcionisanju istraživačkog novinarstva koje se bavi pitanjima od očiglednog javnog interesa. U vezi s tim, ESLJP naglašava da kada je riječ o novčanim kaznama, relativno umjeren karakter takve sankcije nije dovoljan da otkloni rizik od odvrćajućeg efekta na ostvarivanje prava na slobodu izražavanja (*Anatolij Yeremenko protiv Ukrajine*, presuda od 15.9.2022., prest. br. 22287/08, tačka 107.) Osim toga, stvarni problem nastaje kada se ta naknada posmatra zajedno sa obavezom objave presude i, posebno, sa mjerom uklanjanja spornog teksta, što je drastična mjera za izražavanje koje ima vjerodostojnu činjeničnu osnovu. Upravo taj kumulativni efekat mjera ima potencijal da proizvede zastrašujući efekat koji prevazilazi konkretan slučaj i utiče na buduće uredničke odluke.

Općinski, a kasnije ni Kantonalni sud, ne nude bilo kakvo, a kamoli uvjerljivo obrazloženje o tome zašto uklanjanje teksta predstavlja nužnu i proporcionalnu mjeru u demokratskom društvu. U cijelosti je izostala analiza da li je cilj zaštite ugleda tužitelja, da je čak i dokazan, mogao biti postignut blažim sredstvima, poput objave demantija, odgovora ili dodatnog pojašnjenja, što su mjere koje ESLJP smatra daleko prihvatljivijim u kontekstu slobode medija (*Urednički odbor Pravoye Delo i Shtekel v. Ukraine*, presuda od 5.5.2011., predst.br. 33014/05, tačka 64). Time se propušta osnovni korak u testu proporcionalnosti – ispitivanje postojanja manje restriktivnih alternativa, odnosno propušteno je obrazložiti zašto su u ovakvom slučaju u kojem je čak i pitanje da li je tužitelj oklevetan u smislu standarda ESLJP, bilo potrebno donijeti čak tri mjere: novčanu naknadu, objavu izreke i uklanjanje teksta.

Zaključna razmatranja

Analiza konkretne presude pokazuje da je sud u ovom slučaju primijenio pristup koji značajno odstupa od standarda razvijenih u praksi Evropskog suda za ljudska prava. To odstupanje vidljivo je na više nivoa: u samoj kvalifikaciji spornog sadržaja kao klevete, u načinu na koji je tretiran ugled pravnog lica, u ocjeni profesionalnog ponašanja novinara, te u izboru i obimu izrečenih sankcija.

Prije svega, sud je kritičko istraživačko izvještavanje o pitanjima od nesumnjivog javnog interesa pretežno posmatrao kao skup činjeničnih tvrdnji čiju je istinitost potrebno dokazati s gotovo sudskim stepenom izvjesnosti. Time je zanemarena suštinska razlika između prenošenja informacija o sumnjama i postupcima, s jedne strane, i iznošenja tvrdnji o utvrđenoj krivici, s druge. Izostalo je pažljivo razgraničenje činjenica i vrijednosnih sudova, što je jedan od temeljnih kriterija ESLJP u predmetima slobode izražavanja. Takav pristup dovodi do sužavanja prostora za legitimnu novinarsku kritiku i slabi nadzornu funkciju medija u demokratskom društvu.

Drugo, sud je ugled pravnog lica tretirao gotovo jednako kao ugled fizičkog lica, bez jasnog uvažavanja stava ESLJP da je riječ o pretežno komercijalnom interesu koji nema moralnu dimenziju ličnog dostojanstva. Odsustvo zahtjeva da se dokaže konkretna šteta ili stvarna

posljedica po poslovanje tužitelja rezultiralo je pretjeranim naglašavanjem potrebe zaštite reputacije pravnog lica, na uštrb slobode javne debate. Time je propuštena prilika da se uspostavi uravnoteženiji model zaštite, kakav nalaže praksa ESLJP.

Treće, iako je sud formalno prihvatio da su novinari postupali profesionalno – oslanjali se na dokumente, provjeravali izvore i nastojali dobiti stav druge strane – toj profesionalnoj pažnji nije dat stvarni pravni značaj. Koncept dobre vjere novinara, koji u evropskoj praksi predstavlja ključni korektiv u sporovima zbog klevete, u ovoj presudi sveden je na deklarativnu okolnost. Posljedica takvog pristupa jeste faktičko uvođenje objektivne odgovornosti medija, što je nespojivo s prirodom istraživačkog novinarstva i sa standardima člana 10. Evropske konvencije.

Konačno, izrečene sankcije – novčana naknada, obaveza objave presude i posebno mjera uklanjanja teksta – pokazuju nedovoljno razumijevanje principa proporcionalnosti. Sud nije razmotrio blaže i primjerenije alternative, niti je analizirao kumulativni efekat mjera na slobodu izražavanja i pravo javnosti na pristup informacijama. Time je zanemaren rizik zastrašujućeg efekta koji ovakve odluke mogu imati na medije i na buduće izvještavanje o osjetljivim temama od javnog interesa.

Sve navedeno ukazuje da problem ove presude ne leži samo u njenom konkretnom ishodu, već u širem modelu odlučivanja koji uspostavlja. Ona šalje poruku da kritičko izvještavanje o poslovanju moćnih pravnih lica, čak i kada je zasnovano na dokumentima i izjavama nadležnih organa, može dovesti do ozbiljnih pravnih posljedica. Takva poruka neminovno utiče na uređivačku politiku medija i povećava rizik samocenzure, čime se slabi javna kontrola nad nosiocima ekonomske i političke moći.

Ukoliko ovakav pristup postane općeprihvaćen u domaćoj sudskoj praksi, mogu se očekivati dugoročno negativni efekti:

- spuštanje praga za utvrđivanje klevete i proširenje odgovornosti medija za kritičko izvještavanje;
- izjednačavanje reputacije pravnih i fizičkih lica bez zahtjeva za dokazivanjem stvarne štete;
- erozija instituta dobre vjere novinara kao zaštitnog mehanizma;
- sve češće posezanje za restriktivnim mjerama poput uklanjanja sadržaja;
- rast samocenzure i sužavanje prostora za istraživačko novinarstvo.

Takav razvoj sudske prakse bio bi u direktnoj suprotnosti s evropskim standardima i s ulogom medija kao „čuvarajavnog interesa“ (*public watchdog*) u demokratskom društvu.

Preporuke za buduću praksu

Kako bi se izbjegle navedene posljedice i osigurala bolja usklađenost sa praksom Evropskog suda za ljudska prava, neophodno je:

1. **Primjenjivati jasne kriterije razlikovanja klevete od legitimne kritike**, uz dosljedno razgraničavanje činjenica, vrijednosnih sudova i prenošenja informacija od javnog interesa.
2. **Razlikovati ugled pravnih i fizičkih lica**, te u predmetima koji se tiču kompanija zahtijevati dokazivanje konkretne štete ili realno predvidivih ekonomskih posljedica.

3. **Dati stvarnu pravnu težinu profesionalnoj pažnji novinara**, uključujući oslanjanje na službene izvore, provjeru informacija i pokušaj pribavljanja stava druge strane.
4. **Dosljedno primjenjivati test proporcionalnosti sankcija**, uz obavezno razmatranje blažih mjera kao što su demanti, pravo odgovora ili pojašnjenje.
5. **Ograničiti primjenu mjere uklanjanja sadržaja** na izuzetne situacije i uz posebno detaljno obrazloženje.
6. **Unaprijediti edukaciju sudija i pravnika o standardima člana 10 EKLJP**, kako bi se osigurala ujednačena i konvencijski usklađena praksa. Iako takvu obuku provode Centri za edukaciju sudija i tužilaca FBiH i RS i Vijeće Evrope, očigledno je da sudije i dalje ne primjenjuju standarde ESLJP kada odlučuju o kleveti.

Samo dosljednom primjenom ovih principa moguće je uspostaviti ravnotežu između legitimne zaštite reputacije pravnih lica i očuvanja slobode izražavanja kao temeljnog stuba demokratskog društva. Presuda koja je analizirana, nažalost, pokazuje koliko je ta ravnoteža krhka i koliko je važno da sudovi u budućim predmetima posvete veću pažnju standardima ESLJP i specifičnoj ulozi istraživačkog novinarstva.